28.01.26 група 45 Історія України

ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ В УКРАЇНІ

1. Нацистський «Новий порядок»

Що передбачав «новий порядок»? Як ставились окупанти до населення?

Намагаючись налагодити управління й експлуатацію окупованої України, німці розподілили її на декілька зон (межі окремих з них змінювалися залежно від обстановки на фронті).

Порівняйте інформацію схеми з картою № 8 та знайдіть межі зазначених зон окупації.

ЗОНИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ

Рейхскомісаріат «Україна»:	Дистрикт «Галичина»:	Губернаторство «Трансністрія» (під управлінням Румунії):	Зона військової адміністрації (під управлінням Вермахту):
Рівненська, Волинська, Кам'янець-Подільська, Житомирська, Вінницька, Київська, Чернігівська, Полтавська, Сумська, Дніпропетровська, Кримська області; північні райони Тернопільщини та східні Миколаївщини	Львівська, Станіславська, Тернопільська області	Чернівецька, Ізмаїльська, Одеська області, північні райони Вінниччини та західні Миколаївщини	Чернігівщина, Сумщина, Харківщина та Донбас

Нацистська верхівка, не чекаючи завершення війни, проводила онімечення українських земель. Улітку 1942 р. А. Гітлер наказав перевести свою ставку в район Вінниці, звідки почали масово виселяти українців і заселяти німців.

По всій окупованій території німецька влада проводила перепис місцевих жителів німецького походження, так званих фольксдойчів, яких усіляко підтримувала: забезпечувала високооплачуваною роботою, створювала кращі житлові умови, дозволяла обслуговуватися у спеціальних магазинах.

Як ставився Е. Кох до України? Які завдання він ставив своїм підлеглим?

«Новий порядок» — політичний режим, установлюваний нацистською Німеччиною на окупованих територіях.

З промови райскомісара України Еріха Коха в Рівному (26 серпня 1942 р.)

Українці повинні працювати на Німеччину. Ми тут не для того, щоб ощасливити цей народ. Україна може дати те, чого не вистачає Німеччині. Це завдання повинно бути виконане, не зважаючи на втрати.

За окупації німці вивезли з України 9,2 млн т зерна, 622 тис. т м'ясних продуктів, 950 тис. т олії, 400 тис. т цукру та іншу продукцію.

Важливими для нацистських окупантів у виконанні їхніх планів були трудові ресурси України. У серпні 1941 р. німецька влада видала наказ про трудову повинність в окупованих областях. Спочатку залучали до різних робіт людей віком від 18 до 45 років, а згодом уже від 14 до 65 років.

На захопленій території впроваджували «новий порядок».

Така назва мала знаменувати відмежування від усього того, що робилося комуністичною владою. Нацисти повернули окремі підприємства колишнім власникам, дозволили приватним особам відкривати магазини, ресторани, майстерні. У містах епізодично влада роздавала людям продукти харчування.

Як ви думаєте, з якою метою робилися роздачі продуктів?

Зі спогадів киянки Зінаїди Зернецької про життя за німецької окупації

Німці виділили населенню по пуду картоплі. А вона вся мерзла. Ми її почистили, натерли, додали борошна, помазали сковороду кусочком сала. Получились деруни. Їмо, радіємо... Але інколи й по тижню нічого не було.

У сільській місцевості окупанти подекуди збільшували місцевим жителям присадибні ділянки, роздавали частину колгоспного майна. Проте більшість колгоспів німці зберегли, перетворивши їх на «громадські двори», що були зручними новій владі у викачуванні продовольства, так само як і в СРСР. В умовах «нового порядку» влада ділила людей на «необхідне населення» (німці з райху, фольксдойчі й ті, хто працював на них) і «зайвих їдців» (євреї, цигани, непрацездатні місцеві мешканці).

У містах та інших населених пунктах вводили комендантську годину, забороняючи місцевим мешканцям з'являтися на вулицях у нічний час, порушників розстрілювали.

З уведенням «нового порядку» прихильність до німців у частини українського населення, яке постраждало від комуністів, змінилася на байдужість. Люди збагнули — відбулася заміна одного окупанта іншим.

2. Колабораціонізм

Якими були причини колабораціонізму?

Більшість населення поставилася до вторгнення нацистських агресорів негативно. Але були й такі, хто співпрацював з гітлерівцями. Переважно це постраждалі від радянської влади під час колективізації, голодомору, політичних репресій. Саме вони становили основу колабораціонізму.

Колабораціонізм (від фр. collaboration) — співробітництво окремих груп населення із загарбниками на територіях окупованих ними країн.

На окупованих нацистами територіях СРСР набули поширення військовий, адміністративний, побутовий і політичний колабораціонізм, що охопив майже 2 млн осіб.

Гітлерівці залучали колабораціоністів до охоронної служби в концентраційних таборах, до служби в поліції та органах підконтрольної німцям місцевої адміністрації.

Яка головна ідея документа? Чому люди погоджувалися на співпрацю з окупантами? Чи були всі колабораціоністи зрадниками? Чому?

З німецької настанови українському поліцейському

Твоя служба — у боротьбі із совєтами, злодіями й іншими порушниками закону. Німеччина звільнила тебе від більшовизму, і її жертви показують, наскільки серйозно треба ставитись до своїх обов'язків. Щоб довести війну до переможного кінця, потрібні жертви всіх народів Європи і твої також.

Побутовий колабораціонізм був поширений серед цивільного населення, яке опинилося в нацистській окупації без засобів для існування. Співпрацювали з новою владою селяни, які хотіли отримати від неї землю. Шукали заробітку на відновлених німцями підприємствах і робітники. Пропонували свої послуги окупантам, щоб вижити, і представники творчої інтелігенції (артисти, музиканти, художники). Окремі представники інтелігенції долучались до пропагандистської роботи. Німецька адміністрація дозволила відкрити «Українське видавництво» й кілька українських газет, штат яких сформували з представників місцевої інтелігенції.

Прагнули порозумітися з німцями й лідери ОУН. На початку війни вони запевняли керівництво райху, що будуть на боці Німеччини за умов, якщо вона сприятиме утворенню на окупованих нею землях Української Держави. Проте гітлерівці відмовили українським націоналістам у підтримці їхніх державницьких проектів, убачаючи в цьому небезпеку для себе. Німецька влада позбавила перспектив український політичний колабораціонізм.

3. Концтабори та масове знищення людей. Голокост

Чому нацисти вдавалися до масового знищення населення окупованої України? Які були вияви Голокосту в Україні?

За час оборони й відступу Червона армія втратила 70 % свого складу. Величезна кількість бійців потрапила в полон і опинилася у створених німцями концентраційних таборах. У радянських військовополонених нацисти вбачали потенційну загрозу для окупаційного режиму і створювали в таборах нестерпні умови, аби прискорити загибель в'язнів. Людей змушували виконувати важкі роботи, щоб знесилити їх, а потім відправляли на смерть. Зокрема, у Сирецькому таборі (Київ) ув'язнених виганяли на роботу о 4-й ранку. Вони викорчовували дерева, переносили з місця на місце кубометри будівельного лісу. На території України діяло 180 концентраційних таборів, де на в'язнів чекала неминуча смерть.

Порушуючи міжнародні конвенції, гітлерівці перетворили концентраційні табори на «фабрики смерті». У Янівському таборі (Львів) знищено 200 тис. осіб, у Дарницькому (Київ) — 130 тис., в Уманській ямі — 50 тис. осіб. Усього в Україні нацисти знищили 1,5 млн військовополонених.

До концентраційних таборів потрапляли не тільки військовополонені, а й цивільні особи. Це були ті, хто чинив опір окупаційному режиму, а також представники «расово-неповноцінних народів» (євреї, цигани та ін.).

Які думки, почуття викликають ці документи?

Зі слідчої справи К. Буркхардта, колишнього коменданта тилу 6-ї німецької армії, генерал-лейтенанта

Назвати точні цифри розстріляних і повішених радянських людей важко, бо обліку не вів, проте я вважав, що чим більше їх знищемо, тим легше буде німцям проводити свою політику в окупованих районах.

Зі спогадів Л. Островського, колишнього в'язня концтабору на вул. Керосинній у Києві

Перші п'ять днів тим, хто перебував у таборі, їжі не давали, а в наступні 3 дні я отримав один раз півлітра так званої «баланди» — трохи борошна, розбавленого водою, і вдруге — кілька грамів капусти. Воду не давали зовсім. Закриті приміщення табору були настільки забиті людьми, що в них можна було тільки стояти. Щоденно в таборі помирало до 5 осіб.

Особливу увагу окупанти приділяли знищенню єврейського населення.

Ця політика дістала назву — Голокост.

Голокост (зі стародавньої грецької — «знищення вогнем») — масове знищення гітлерівцями євреїв під час Другої світової війни.

Прийшовши до влади, нацисти оголосили, що євреї — вороги Німеччини.

В Україні масові вбивства євреїв почалися в Житомирі. Гітлерівці переписали їх і за списками вивозили за місто, де розстрілювали й скидали в рови. Згодом масові розстріли євреїв стали проводити і в інших містах. Один із найжорстокіших актів геноциду проти євреїв — масові розстріли в Бабиному Яру в Києві.

Що спільного у спогадах єврейки та німця? Зробіть висновок з їхніх свідчень.

Зі спогадів Д. Пронічевої про події в Бабиному Яру (29 вересня 1941 р.)

Дійшли до воріт єврейського кладовища. Біля входу німці. Туди увійти вільно, а назад не випускали. Я посадила родичів біля воріт і пішла подивитися. Думала, там стоїть потяг, але побачила німців, які знімали з людей одяг Всіх голих повели до пісчаної стіни з прорізом. Виходячи з нього, ми потрапили на виступ, де люди шикувались, а з протилежної сторони з кулеметів їх розстрілювали. Я кинулась вниз до пострілів. Полежавши, роздивилася, кругом стіни і повзти треба туди, звідки впала. Я вибралася наверх і мене хтось гукнув. То був хлопчик років 14-ти... Ми полізли разом. Доповзли до виступу, засіли в кущах. Щоб врятуватися, треба було піднятися на гору, і тоді можна попасти до Куренівського гаю.

Зі свідчення німецького інженера Г. Гребе про розстріл євреїв 5 жовтня 1942 р. в м. Дубно

Під'їхали вантажівки з чоловіками, жінками, дітьми. За командою есесівця вони роздягалися і розкладали окремо одяг, взуття, білизну. Потім збиралися сім'ями і прощалися в очікуванні команди іншого есесівця, який стояв на краю ями. Недалеко від мене стояла велика сім'я. Чоловіку і жінці близько п'ятдесяти, а дітям — вісім і десять років; ще в них було дві дорослі дочки — одній років двадцять, а іншій, напевно, двадцять чотири. Жінка, тримаючи на руках найменшу дитину, співала та пестила її. Чоловік тримав за руку десятирічного хлопчика, який намагався вгамувати сльози. Батько показував на небо, гладив сина по голові і щось йому пояснював. У той момент есесівець крикнув своєму напарнику. Той відрахував двадцять осіб і наказав їм іти за насип. Сім'я, про яку я розповідав, опинилася у цій групі.

Плануючи масове знищення євреїв, гітлерівці створювали спеціальні місця їхньої концентрації — гетто. В Україні їх нараховувалося декілька десятків, найбільші з них були в Кам'янці-Подільському, Львові, Харкові.

Населення гетто поступово ліквідовували, пояснюючи це нестачею продуктів харчування та загрозою епідемій. Першими знищували непрацездатних, але згодом черга доходила до тих, хто працював на німців.

За переховування євреїв окупанти жорстоко карали місцеве населення, проте були люди, які допомагали їм урятуватись. У 1953 р. для вшанування пам'яті жертв і героїв Голокосту парламент Ізраїлю ухвалив постанову про почесне звання «Праведник народів світу». Такої нагороди удостоювали осіб не

єврейської національності, які, ризикуючи власним життям, рятували євреїв під час Голокосту. В Україні Праведниками визнано 2515 осіб.

Медаль «Праведника народів світу»

Серед «Праведників народів світу» є ім'я Олени Вітер — ігумені греко-католицького монастиря, яка в роки Голокосту врятувала від нацистів десятки єврейських дітей.

Про що свідчить ця інформація? Що спонукало людей до таких дій?

З рубрики «Судова хроніка» газети «Одеська правда» за 1941 р.

Суворому покаранню піддані: Ганна Гура — за переховування євреїв у своїй квартирі; Софія Примо — за переховування євреїв та виготовлення для них підробних документів; Захар Шумилянко — за неповідомлення окупаційній владі про місцезнаходження євреїв, про яке він знав; Олександр Іванович — за переховування 11 євреїв; Віра Купченко — за переховування єврейки Шмулевич з 3-х річним сином; Петро Матвієнко — за переховування євреїв...

За часів нацистської окупації в Європі було знищено 6 млн євреїв, четверта частина жертв припала на Україну. Окрім євреїв, нацисти розстрілювали циган, військовополонених, комуністів, українських націоналістів та інших, кого вважали зайвими на цьому світі.

4. Остарбайтери

Якими були людські втрати України за часів окупації? Яке майбутнє очікувало Україну за умов панування нацистів?

В умовах нацистської окупації наші співвітчизники стали резервом трудових ресурсів для Німеччини, бо її власні скорочувались у зв'язку з мобілізаціями для поповнення армії. На окупованих територіях гітлерівці розгорнули пропагандистку кампанію, закликаючи працездатних людей до райху. У газетах і листівках друкували агітаційні матеріали, де в рожевих барвах описували нове життя остарбайтерів.

Та насправді картина була іншою. Остарбайтерів з України використовували на важких роботах. Значна кількість депортованих робітників гинула від нестерпних умов праці.

Остарбайтери — особи, яких вивозили зі східних окупованих територій протягом Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини.

Якими були обіцянки влади, а якою — реальність буття остарбайтерів?

Зі звернення німецької влади до киян у газеті «Нове українське слово» (11 січня 1942 р.)

Українські чоловіки і жінки! Більшовики знищували ваші фабрики і робочі місця позбавивши вас платні й хліба. Німеччина дає вам нагоду для добре оплачуваної роботи. 28 січня 1942 р. перший поїзд вирушає до Німеччини. Під час переїзду ви будете добре забезпечені і знайдете добрі житлові умови. Платня буде за тарифом і за продуктивністю праці.

З листа Ніни з Білоцерківщини, вивезеної на роботу до Німеччини

Привіт. Я жива. Напишу, як нас годують.

Свині краще їдять, ніж нам дають. Лежати не можна. Хоч хворієш, мусиш йти. Стоїш біля станка, в голові паморочиться. На роботу йдемо з поліцаєм, на волю не пускають. Сидимо в бараці за ґратами...

Охочих їхати на роботу до Німеччини ставало дедалі менше, і вивезення набуло примусового характеру. Протягом 1942-1944 рр. з України відправили 2,5 млн остарбайтерів.

ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ

1. Спираючись на карту № 8 (див. Альбом карт), розкажіть про територіальний поділ України за часів нацистської окупації.

2. Визначте та поясніть на прикладах поняття: «новий порядок», колабораціонізм, Голокост, остарбайтери.

3. Розкажіть про економічне пограбування України нацистами.

4. Опишіть становище населення на окупованих нацистами територіях.

5. Якими були наслідки Голокосту й таборів смерті для України?

6. Якою була діяльність «Праведників народів світу» в Україні?

7. Схарактеризуйте політику нацистської окупаційної влади щодо українського населення.

8. Поясніть природу «нового порядку» та проаналізуйте його складники.

9. Аргументовано висловте свою думку стосовно того, чи не призвела німецько-радянська війна до заміни в Україні одного окупанта на іншого.

10. Дайте власну оцінку різним видам колабораціонізму в Україні за нацистської окупації.

11. Порівняйте вплив нацистського й комуністичного окупаційного режиму на спосіб життя та свідомість населення.

12. Поясніть, як ви розумієте ідею пам’ятника, встановленого в Києві на вулиці, що йде до Бабиного Яру.